Y 48

Veteran-intervju
Stadsbiblioteket i Mariestad
85 02 12

Erik Witting, 62 år

Bakgrund

Erik Witting (E.W.) flyttade med familjen till Mariestad när han var fem år. Han blev tidigt faderlös och var näst yngst bland sex syskon, men modern "höll ihop och stödde familjen" E.W. tog real-examen i Mariestad, gick på tekniskt gymnasium i Göteborg (med praktik i Mariestad) och har arbetat på Mariestads pappersbruk, först som ritare och konstruktör. Numera arbetar han där med underhållsplanering. En tid som ung (1948-) arbetade E.W. på stadsbiblioteket, som assistent.

Första kontakten med böcker

Efter fadern hade hemmet mycket böcker, dock inte så många för barn. E.W. minns speciellt "Rulaman", som handlade om stenåldersmänniskor. En av hans storebröder läste ibland högt för de yngre syskonen, bl.a. Bröderna Grimms sagor. Andra böcker i hemmet var "Resan till landet Längesedan", några indianböcker (James Fenimore Cooper's "Hjortdödaren"), Robinson Crusoe. När böckerna hemma var lästa, började E.W. låna på bibliotek - i skolan, på Carl IX-logens bibliotek (IOGT) och på stadsbiblioteket. E.W.: kamrater tipsade om bra böcker.

Skolan

I småskolan lånade man en bok i taget, ur en liten krubba i klassrummet. Där fanns inga "riktigt roliga böcker" - mest uppfostande eller bredvidläsningslitteratur (exempelvis Hedins "Från pol till pol") och barnböcker.
I realskolan lånade man bl.a. Josian Mjöbergs "Svensk Läsebok", och senare "Fältskärns berättelser", "Svenskarna och deras hövdingar" och Hudéns "Gula Brigadens hjältar".

Biblioteken

När E.W. började låna på bibliotek, fanns det två stycken i Mariestad:

Logen Carl IX: bibliotek i ordenshuset (numera rivet)
Mariestads Lånebibliotek, som blev Mariestads Stadsbibliotek, på Järnvägsstationens andra våning

Logen hade en stor verksamhet med café m.m., och deras böcker var mer attraktiva för en ung pojke på 30- och 40-talet - där fanns mycket äventyrsböcker, bl.a. Carl Mays "Björnjägarens son", Cooper's "Old Chatterhand", "Winnington's testamente", jämfört med stadsbiblioteket som "förmodligen hade alla i Barnbiblioteket Saga" - "de röda små äckliga böckerna".
Båda biblioteken hade begränsade öppet-tider:

Logebiblioteket	2 dagar/vecka	
Stadsbiblioteket	3 kvällar/vecka	vinter: må on fr 18.00-20.00
		sommar: ti fr 18.00-20.00

Logebiblioteket

Det fanns alltså i ordenshuset och disponerade ett rum på c:a 30 m^2. Föreståndaren hette Bror Jansson och var skomakare på dagtid. Han var mycket kunnig, speciellt i sådant han "försöte dyvla på" låntagarna - böcker om arbetarrörelsen, exempelvis.
Biblioteket hade kommunalt anslag, men naturligtvis betydligt mindre än stadsbibliotekets.
Där fanns bl.a. gammal nykterhetsrörelselitteratur (Wieselgren m.fl.) och gamla predikosamlingar från 1910-talet (Billing, Agardh).
Föreståndaren hade stor kontroll över låntagarna p.g.a. låneproceduren: när man skulle låna en bok, togs ett kort ur bokens ficka och stoppades, efter att boken och kortet hade stämplats, i en speciell ficka med låntagarens namn på.
Till slut växte E.W. ifrån ungdomsböckerna och tyckte att det inte längre fanns något för honom på logens bibliotek. Av vuxenböckerna där minns han speciellt de dåliga översättningarna av Ludendorf's "Kriegserinnerungen". E.W. började alltså låna på stadsbiblioteket.

Stadsbiblioteket

Det var stramare och stelare (med glasinfattade "tystnad"-skyltar) och personalen som frågade vem man var, om man kunde sköta böcker o.dyl. Till slut blev E.W. inskriven och fick låna en bok i taget, med 14 dagars lånetid ("Gud nåde den som gick över den!")
E.W. började själv arbeta där 1948 ("sprang så ofta där" att "en vacker dag var jag anställd").
Biblioteket låg på järnvägsstationens andra våning och i vestibulen fanns ABF i Mariestads bibliotek, i ett skåp med glasdör-

rar. Vem som helst fick låna, men det krävdes ett speciellt tillstånd av bibliotekarien, som också gick med ut för att plocka fram boken. ABF-böckerna var inbundna i "eleganta" klotband och hade gröna kort, för att de skulle kunna hållas isär från stadsbibliotekets egna böcker. Det fanns ytterligare ett "bibliotek i biblioteket", som tillhörde The English-Swedish Society ("populärt efter kriget"), på en särskild hylla. Det drevs av "eldsjälen" Mary Kihlbom (en folkskollärarinna), som fick material från British Information Office, som hon lät binda in. I beståndet fanns "Coutryside" och "London Evening News". (English-Swedish Society hade röda kort.)
Stadsbiblioteket hade öppna hyllor i svart ek (bortsett från en enda vit), som var mycket höga - ibland fick man lov att klättra på en stege för att nå böckerna - dessutom var de inte reglade, så ibland föll böcker ned. Ovanför hyllorna fanns tryck föreställande svenska författare (Levertin, Koch, Lagerkvist, Lagerlöf m.fl.), samt en byst av August Strindberg (en Carl Eldh-kopia). Biblioteket hade också ett "giftskåp" där bl.a. en viss sorts donationer hamnade (ex. Anderbergs "Kain" och Möllers "Gula Paviljongen").

Inköp

Föreståndaren Herbert Jonsson läste recensioner i dagstidningar, exempelvis DN och SvD, samt förhandsrecensionerna i Biblioteksbladet, och prickade för förslag på inköp. E.W. skrev av titel, författare, förlag, utgivningsort, årtal och pris på en lista som Jonsson sedan rättade och som skickades ut till ledamöterna i biblioteksnämnden, tillsammans med kallelsen, en månad före deras möten, som hölls två gånger per år efter stängningsdags på biblioteket. Ledamöterna tillstyrkte eller avstyrkte (vsnligen det förra), och Jonsson visste genast hur det hade gått, eftersom han var sekreterare på dessa möten. Vid varje tillfälle beslutades om inköp av c:a 100 böcker.
Listan lämnades till den lokala bokhandeln (Karströms) och efter några månader började böckerna komma till biblioteket i stora lådor. Man köpte dem häftade och skickade dem för inbindning till de två bokbindare som fanns i Mariestad. Dessutom redogjordes alla inköp för i en liten trycksak. Fakturorna, som kommit med bokleveranserna, gick man upp med till kommunalborgmästaren (på Drätselkontoret). Efterhand fick man tillbaka kopior på de betalda fakturorna - biblioteksrabatten drogs av på Drätselkontoret, där all bokföring, inklusive löne-utbetalningar, gjordes.

Biblioteksnämnden

Den var politiskt sammansatt och hade socialdemokratisk majoritet på E.W.: tid. Exempel på ledamöter:

Ragnar Fogelquist, ordförande och socialdemokrat
Gustav Karlsson, socialdemokrat
Daniel Melin, folkpartist och rektor på Johannesbergs vårdanstalt, en folkskollärare, som fått Venia (rätt att predika) av biskopen, efter teologiska studier i Mariestad
Frk Hildén
Gustav af Donner, brandchef
Häradshövding Grimsell, moderat

Biblioteket hade kommunalt anslag ("knussligt") - c:a 2 000 kr/år- och statligt - 3 500 - 5 000 kr/år (max. 10 000). Skolöverstyrelsen var övervakande myndighet, och skickade ibland biblioteks-konsulenter för inspektion.

Personal

Som mest var tre personer anställda (föreståndaren + assistenter): Förutom några sommarkurser, hade föreståndaren, Herbert Jonsson, ingen biblioteksutbildning. Han deltog också i biblioteksmöten i Visby och Helsingfors. Till yrket var han folkskollärare och hade höga krav på kvaliteten (inga Sigge Stark-böcker - "det skulle vara stil på det!"). En höjdpunkt i E.W.:s biblioteks-karriär var när han fick vara med på en folkbibliotekarie-kurs i Skara, över en helg. Deltagarna var till övervägande delen äldre folkskollärare. Det var en kurs för hela länet, där lärarna talade om och visade böcker, och där eleverna, m h a klassificeringssystemet skulle klassa ett antal böcker och skriva kort till den alfabetiska och systematiska katalogen och till bokfickan.
Lönen för en assistent var 2:50 kr/timme.

Medier

Stadsbiblioteket hade inga dagstidningar, men väl en del tidskrifter: "Nu" (en populär tidskrift om aktuell politik och ekonomi, litteratur m.m. - jmfr "Time"), "Studiekamraten", "Ergo", "Verdandi", "Era", "Ciba-Journalen", "Post-och Inrikes Tidningar" ("Postgumman"), "Biblioteksbladet", "Svensk Kyrkotidning". Föreståndaren samlade alla nummer i källaren, men de de kastades när den förste heltidsanställde bibliotekarien efterträdde Jonsson, efter dennes död.
Biblioteket hade en referensavdelning (inkl. praktverk) med

röda referens-lappar, och en liten barn-och ungdomsavdelning. Där fanns mycket lite musikalia: några sångböcker och gamla koralböcker (lånades ofta), däremot var geografi-avdelningen stor (med plansch-verk o.likn.), bl.a. från inköp efter landshövding Ekman. Av utländsk litteratur hade man bara någon enstaka engelsk atlas och Baedeckers reseguider. Grammofon-skivor, arkivalier eller liknande fanns över huvud taget inte, och biblioteket försåg inte heller stadens invånare med kommunal information.

Reservation, krav o.dyl.

Böcker kunde reserveras gratis, men beställaren aviserades inte, utan fick "hänga på låset" och fråga efter boken, och kom inte beställaren inom en vecka, gick boken till näste i kön.
När lånetiden hade gått ut, skickade man ett kort hem till låntagaren, där låntagaren ombads återlämna boken. Hjälpte inte det fick E.W. bege sig hem till personen i fråga - varje gång "det nappade" fick E.W. 25 öre - och straffavgiften var 2 öre per vecka och bok.
Interurbanlån förekom rätt ofta (bl.a. därför att man ville ha fin utlåningsstatistik - den låg till grund för anslagen). Efter att Uno Willers blivit riksbibliotekarie fick interurbanlånen ett uppsving. I första hand hade man kontakt med Stift- och landsbiblioteket i Skara, men även med andra bibliotek (i-bland efter vink från Skara), exempelvis KB, olika institutions-bibliotek i Stockholm och Carolina Rediviva. Ofta fick man på biblioteket i Mariestad "luska ut" var boken i fråga kunde finnas. Låntagaren aviserades inte heller vid interurbana lån.

Publiken m.m.

Pibliken bestod mest av "lärarpersonal och ämbetsmän", men också andra. Det var svårt att locka icke utbildade personer dit - "det är inte för mig", "för fint" osv. I det gamla kartoteket antecknades f.ö. låntagarens yrke, eller "profession".
De populäraste böckerna var deckare och biografier, och efter utgivningen kunde det bli långa beställningsköer, t.ex. efter utgivningen av Stolpes "I dödens väntrum", och mycket sällan köpte man in extra exemplar, p g a förväntad efterfrågan. En annan populär bok var "Myteriet på Bounty" (Mariestad är en sjöstad).
Vissa "stillsamma" föreningar höll möte på biblioteket, efter stängningsdags (20.15), t.ex. Kyrkliga Ungdomskretsen. Inget

politiskt fick förekomma, och biblioteket var inte heller någon allmän samlingsplats.
Man gjorde inte "någon reklam på sta'n", utan hade endast en annons med öppet-tiderna i Mariestads-Tidningen.
Bibliotekets uppgift var att tillhandahålla böcker - och bibliotekarien kunde ofta ge goda råd om bokval, han kunde dessutom sim "kundkrets".

Gunilla Lindqvist
Christina Nord
1 E